

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО. ДЕКОРАТИВНЕ МИСТЕЦТВО. РЕСТАВРАЦІЯ

УДК 77(477.86); 069; 7(091)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vas.27.2025.3-8>

ОЦІНКА ТВОРІВ 100-РІЧНОЇ ДАВНИНИ З ПРИВАТНИХ КОЛЕКЦІЙ (МИСТЕЦТВОЗНАВЧИЙ ПОГЛЯД)

Наталія ДЯДЮХ-БОГАТЬКО

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6822-7488>

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра соціокультурного менеджменту,
вул. Валова, 18, Львів, Україна, 79008
e-mail: ndbogatko@gmail.com*

Розглянуто проблеми оцінювання творів з приватних колекції початку ХХ ст. з позицій сучасного мистецтвознавства. На основі особистого дослідницького досвіду порушено питання відсутності об'єктивних критеріїв визначення вартості творів народного декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва в Україні, зокрема на прикладі гуцульських різьблених виробів та картин І. Труша з приватної колекції. Висвітлено складність атрибуції, константовано брак відкритого доступу до фондів матеріалів, а також невідповідність між ринковою вартістю та мистецькою цінністю об'єктів. Порівняно вітчизняні й світові підходи до мистецтвознавчої експертизи творів мистецтва, акцентовано увагу на необхідності створення національної системи оцінювання та популяризації українського мистецтва як унікального культурного явища.

Ключові слова: мистецька експертиза, образотворче мистецтво, декоративно-ужиткове мистецтво, ринкова вартість, мистецька цінність, фондові колекції, атрибуція.

Хто може оцінити твори мистецтва, ринкова вартість і мистецька цінність яких часто не збігаються, що створює підґрунтя для спекуляції. Зацікавлення тематикою зумовлене виявленням унікальних музейних речей у приватній колекції. Незважаючи на наявність знань у сфері з гуцульської тематики [5] та ознайомлення з основною наукою й науково-популярною літературою, визначення ринкової вартості цих речей є дуже складним.

Роботи, присвячені різьбярству Гуцульщини за останні 15–20 років, створені на основі синтетичних методів дослідження, які передбачають узагальнення знань про особливості, властивості та взаємозв'язки елементів [11]. Доробок у тематиці

гуцульської різьби М. Станкевича, П. Жолтовський, Л. Сухой, В. Шухевича набув статусу загально визнаного, що іноді створює хибне враження відсутності потреби у нових дослідженнях. Саме на цьому припущенні базується значна частина мистецтвознавчих проблем України.

Дослідником творчості І. Труша є Ю. Ямаш – автор праць, присвячених ідентифікації та атрибуції картин художника [12]. Він захистив дисертацію “Живопис Івана Труша: творчий метод тематичних циклів”. Творчу спадщину Івана Труша у контексті культуротворчих процесів на межі ХІХ–ХХ ст. досліджувала Н. Пронюк-Возна. Г. Кондаурова надрукувала статтю “Іван Труш у створенні портретної галереї Наукового Товариства імені Шевченка у Львові”. О. Сторчай опублікувала в “Народознавчих зошитах” листи доньки І. Труша – Аріадни Труш–Слоневської – з коментарями, що містять як біографічну, так і мистецтвознавчу цінність. Я. Нановський – один із мистецтвознавців, хто писав нариси про Івана Труша, наголошуючи на його індивідуальності і способі засвоєння імпресіоністичних рис.

В українській мистецтвознавчій практиці повторне дослідження до вже досліджених тематик вважаються моветонном. Дослідники часто стикаються з необґрунтованими заборонами на роботу з фондovими колекціями – від рівня завідувача відділу до директора музею. Пояснень таких заборон зазвичай не надано, що ускладнює проведення повноцінного наукового аналізу.

Тим часом ринок мистецької експертизи в Україні перебуває на етапі становлення. У світовій практиці вартість мистецтва – це фінансовий процес потенційної ринкової вартості творів мистецтва, а не естетичний інтерес, хоча суб’єктивні фактори також беруть до уваги.

Крім того, в традиційній світовій практиці виокремлено декілька рівнів на ринку мистецтва: 1) галереї; 2) колекції; 3) аукціони. Тематика арт-ринку активно висвітлюється в столичних колах [1–4, 6, 8–10]. Пишуть галеристи [3], економісти [1, 6], мистецтвознавці.

Формування ціни ґрунтується на економічній логіці: собівартість + можлива кількість + розрекламованість + попит = ринкова вартість. Помилковою вважається практика орієнтації на ціни аналогічних творів, проданих за кордоном на аукціоні.

Загалом для творів мистецтва в Україні вагоме значення має факт офіційного перетину кордону. Про особливості перетину кордону та ухиляння від сплати податку пише Л. Веремій [3]. Вона пропонує готовий рецепт для колекціонерів, що бажають володіти вартісною збіркою: “немає сили, яка б утримувала ціну на твори.... Слід показати, що це мистецтво комусь потрібне. Наше завдання – відкривати імена, озиратися довкола. Полюбити наших художників, створити бренд. Якщо вам не потрібен художник – він нікому не потрібен. Як тільки ми почнемо купувати своїх майстрів, публіка прокинеться” [3].

Якщо з творами образотворчого минулого є вже більш-менш відомі схеми “піднімання” ціни, що досліджено вже в ширшому контексті [12], то з набутками українського декоративно-ужиткового мистецтва все значно складніше.

По-перше, у світовому контексті такі твори або маловідомі, або недостатньо репрезентовані, що ускладнює порівняльний аналіз, те, що здійснювали вітчизняні

науковці кінця XIX – початку XX ст., зокрема популяризацію українського в європейських виданнях німецькою, польською та французькою.

По-друге, багато видів гуцульського мистецтва часто не мають відповідників у світі.

По-третє, більшість творів є анонімними, а авторство, коли виробили створювали колективно, неможливо довести.

Зосередимось на парадоксах ринку та реальності фахової оцінки, тобто на вартості та цінності.

Особливим викликом у сфері оцінювання старовинного гуцульського різьбярства є розрив між ринковою вартістю та мистецької цінності. Вартість визначено економічними чинниками – попитом, маркетингом, статусом колекціонера чи продавця, а також місцем продажу. Мистецька ж цінність формується фаховим середовищем на основі історичного, естетичного та символічного аналізу.

Якщо ж порівнювати експертну оцінку з зарубіжним досвідом, то варто наголосити, що на світовому арт-ринку діє багаторівнева структура оцінювання:

1. Початковий рівень – галереї, де твори виставляють на продаж і де формується перше враження про вартість.

2. Кураторський рівень – музеї та колекції, якими через виставки й наукові тексти підтверджують автентичність і мистецьке значення.

3. Аукціонний рівень – місце, де твір проходить перевірку ринком, а його вартість залежить від попиту та іміджу продавця.

Проте у випадку з гуцульським різьбярством, яке не має сталого ринку за межами України, така модель практично не діє. Таким чином, ціну часто встановлюють приблизно – колекціонер, продавець або ж на підставі емоційних уявлень про “старовинність” і “українськість” об’єкта.

Висновки. Визначено головні компоненти реалістичної оцінки твору як гуцульського різьбярства, так і для іншого твору загалом:

1. Собівартість – витрати на матеріали (дерево, метал, інкрустація), інструменти та працю майстра.

2. Унікальність – наявність або відсутність аналогів (типовий зразок чи винятковий витвір?).

3. Збереженість – реставрація, втрати, втручання.

4. Атрибуція – встановлення авторства або школи.

5. Попит – реальний інтерес ринку та наукового середовища.

6. Документованість – історія побутування, участь у виставках та згадки в літературі.

Оскільки в українському мистецтвознавстві поки що не створено інституційної бази для фахової оцінки декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема гуцульського різьбярства, наголошено на необхідності оновлення методологій, створення відкритих баз даних і повернення до практики каталогізації та публічного фахового обговорення.

Акцентовано, що справжня цінність твору полягає в його здатності збереження культурної пам’яті, репрезентації національної ідентичності та здатності бути джерелом натхнення. Ці характеристики не можуть бути визначені лише в грошовому еквіваленті.

Список використаної літератури та джерел

1. Андрощук Г. О., Давимука С. А. Арт-ринок і право слідування в ЄС та Україні: економіко-правовий аналіз. *Socio-Economic Problems Of The Modern Period Of Ukraine – Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Економіка та управління національним господарством. 2015. Вип. 11 (111), С. 49–58.
2. Бурнашов І. Ю. Сучасне образотворче мистецтво та арт-ринок в Україні. *ДЗК МК України НІБУ Інформаційний центр з питань культури та мистецтва*. 2013. Вип. 3/5. URL: http://www.nplu.org/storage/file/Infocentr/Tematch_ogliadi/2013/Art13.1.Pdf (дата звернення: 18.05.21).
3. Веремій Л. Арт-ринок України – рай для спекулянтів. URL: http://ubr.ua/bushhttp://www.nplu.org/storage/file/Infocentr/Tematch_ogliadi/2013/Art13.1.Pdiness-practice/innovation-in-business/art-rynok-ukrainy---rai-dlia-spekulantov-46182 (дата звернення: 18.05.10).
4. Гай К. Арт-ринок України кінця ХХ – початку ХХІ ст.: джерела дослідження. *Народознавчі зошити*. 2012. № 6 (108), С. 1195–1201. URL: <https://nz.lviv.ua/archiv/2012-6/20.pdf> (дата звернення: 07.10.25).
5. Дядюх-Богатько Н. Й. Мистецтво декорування зброї на Гуцульщині ХVІІІ–ХІХ століттях. Львів : Вид. Львів. політехніки, 2018. 224 с.
6. Павліченко Н. В. Сучасний український арт-ринок: проблеми і рішення. URL: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6910/Pavlichenko_Suchasnyi_ukrainskyi_art_rynok.pdf (дата звернення: 12.05.19).
7. Різьба по дереву / Гуцул... все для вас з Карпат (назва з екрану). URL: <http://hucul.if.ua/ua/shop/category/76/virobi-z-dereva/r%D1%96zba-po-derevu.html> (дата звернення: 07.10.25).
8. Топ 10 найдорожчих аукціонних продажів світового мистецтва. URL: <http://polyartgallery.com/2016/04/top-10-naydorozhchih-auktsionnih-prodazhiv-svitovogo-mistetstva/#> (дата звернення: 12.05.19).
9. Топ-10 успішних художників України. URL: <http://cultprostir.ua/uk/post/top-10-nayuspishnishikh-khudozhnikiv-ukrayini> (дата звернення: 25.12.2015).
10. Юрченко І. А. Візуальні й морфологічні закономірності орнаменту гуцульської різьби та їх використання в сучасній мистецько-освітній практиці: автореф. на здоб. наук. ступ. канд. мист. : 17.00.06. Львів : ЛІНАМ, 2007.
11. Шухевич В. Гуцульщина. Верховина : Гуцульщина, 1997. Ч. 1/2. 352 с.
12. Ямаш Ю. До питання ідентифікації та атрибуції картин Івана Труша. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Львів : ЛІНАМ, 2018. Вип. 38. С. 162–174.
13. Art Appraisal Guide 2024: 7 Key Insights for Accurate Valuations. *MoMAA*, 2024.
14. Art value vs valuation: navigating the art market appraisal. *Artscapey*, 2024.
15. Fake or Fortune? Art Authentication Rules in the Art Market and at Court. *Cambridge University Press & Assessment*, 2015.
16. Molfar Institute. Investing in Ukrainian Art: Market Analysis and 2024 Insights. *Molfar Intelligence Institute*, 2024. URL: <http://www.molfar.institute/en/perspektyvy-ukrainskogo-mystectva-dumky-ekspertiv-v-konteksti-doslidzhennya-molfar-i-spilne-art/>.
17. Nesen I. Ukrainian works of folk art through the prism of scientific attribution. *Notes on Art Criticism*, 24. 2024. URL: <https://artnotes.com.ua/en/journals/tom-24-1-2024/ukrayinski-tvori-narodnogo-mistetstva-kriz-prizmu-naukovoyi-atributsiyi>.
18. Objectivity and valuation in contemporary art history. *Cambridge University Press & Assessment*, 2025.
19. Osadcha K., Baluta V. The influence of modern trends in digital art on the content of training in computer graphics and Digital Design. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2021. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1999>.

20. Rusakov S. Establishment of the Art Market in the Context of Ukrainian Historical and Cultural Processes of the 17th – Early 20th Centuries. *Studia Warmińskie*. 59. 2022. URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sw/article/download/8330/6580>.

21. Tarasenko H., V. Luhovyi. Modern Art Research Institute of National Academy of Arts of Ukraї)ne. *MIST: Art, history, modernity, theory*. 2022. URL: <http://mist.mari.kyiv.ua/article/download/271058/272907>.

22. The Conflict Between Art Market Success and Artistic Quality. 2024. *Art Collector IQ*.

23. The limits of connoisseurship. Attribution issues and mistakes... 2017. *Journal of Art Historiography*.

24. The Price of Art: Uncertainty and reputation in the art field. 2013. *Massachusetts Institute of Technology*.

References

1. Androshchuk, H. O., Davymuka S. A. Art-ryнок і право sliduvannya v YeC ta Ukraini: ekonomiko-pravovyi analiz. Socio-Economic Problems Of The Modern Period Of Ukraine – Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*. 2015, 11 (111), 49–58.

2. Burnashov, I. Yu. Suchasne obrazotvorche mystetstvo ta art-ryнок v Ukraini. DZK MK Ukrainy NPBUI Informatsiyni tseñtr z pytan kultyry ta mystetstva. 2013. Vyp. 3/5. Retrieved from http://www.nplu.org/storage/file/Infocentr/Tematich_oglyadi/2013/Art13.1.Pdf (data zvernennia: 18.05.21).

3. Veremyi, L. Art-ryнок Ukrainy – rai dlia spekuliantiv. Retrieved from http://ubr.ua/bushhttp://www.nplu.org/storage/file/Infocentr/Tematich_oglyadi/2013/Art13.1.Pdiness-practice/innovation-in-business/art-ryнок-ukrainy—rai-dlia-spekuliantov-46182 (data zvernennia: 18.05.10).

4. Hai, K. Art-ryнок Ukrainy kintsia XX – pochatku XXI st.: dzherela doslidzhennia. *Narodoznavchi zoshyty*. 2012, 6 (108), 1195–1201. Retrieved from <https://nz.lviv.ua/archiv/2012-6/20.pdf>.

5. Diadiukh-Bohatko, N. Y. *Mystetstvo dekoruvannya zbroi na Hutsulshchyni XVIII–XIX stolittiakh*. Lviv : Vyd. Lviv. politekhniky, 2018. 224 s.

6. Pavlichenko, N. V. Suchasnyi ukrainskyi art-ryнок: problemy i rishennia. Retrieved from http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/6910/Pavlichenko_Suchasnyi_ukrainskyi_art_ryнок.pdf (data zvernennia: 12.05.19).

7. Rizba po derevu / Hutsul... vse dlia vas z Karpat (nazva z ekranu). Retrieved from <http://huculif.ua/ua/shop/category/76/virobi-z-dereva/r%D1%96zba-po-derevu.html>.

8. Top 10 naidorozhchykh auktsionnykh prodazhiv svitovoho mystetstva. Retrieved from <http://polyartgallery.com/2016/04/top-10-naydorozhchih-auktsionnih-prodazhiv-svitovogo-mistetstva/#> (data zvernennia: 12.05.19).

9. Top-10 uspishnykh khudozhnykiv Ukrainy. Retrieved from <http://cultprostir.ua/uk/post/top-10-nayuspishnishikh-khudozhnykiv-ukrayini> (data zvernennia: 25.12.2015).

10. Yurchenko, I. A. Vizualni y morfolohichni zakonimosti ornamentu hutsulskoi rizby ta yikh vykorystannia v suchasni mystetsko-osvitni praktysi: avtoref. na zdob. nauk. stup. kand myst.: 17.00.06. Lviv: LNAM, 2007.

11. Shukhevych, V. *Hutsulshchyna. Verkhovyna : Hutsulshchyna*, 1997. Ch.1/2. 352 s.

12. Yamash, Yu. Do pytannia identyfikatsii ta atrybutsii kartyn Ivana Trusha. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*. Lviv : LNAM, 2018. Vyp. 38. S. 162–174.

13. *Art Appraisal Guide 2024: 7 Key Insights for Accurate Valuations*. 2024. *MoMAA*.

14. Art value vs valuation: navigating the art market appraisal. 2024. *Artscapey*.

15. Fake or Fortune? Art Authentication Rules in the Art Market and at Court. 2015. *Cambridge University Press & Assessment*.

16. Molfar Institute. Investing in Ukrainian Art: Market Analysis and 2024 Insights. 2024. *Molfar Intelligence Institute*. Retrieved from <https://www.molfar.institute/en/perspektyvy-ukrainskogo-mystectva-dumky-ekspertiv-v-konteksti-doslidzhennya-molfar-i-spilne-art/>.

17. Nesen, I. (2024). Ukrainian works of folk art through the prism of scientific attribution. *Notes on Art Criticism*, 24. Retrieved from <https://artnotes.com.ua/en/journals/tom-24-1-2024/ukrayinski-tvori-narodnogo-mistetstva-kriz-prizmu-naukovoyi-atributsiyi>.

18. Objectivity and valuation in contemporary art history. (2025). *Cambridge University Press & Assessment*.

19. Osadcha, K., & Baluta, V. (2021). The influence of modern trends in digital art on the content of training in computer graphics and Digital Design. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Retrieved from <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1999>.

20. Rusakov, S. (2022). Establishment of the Art Market in the Context of Ukrainian Historical and Cultural Processes of the 17th – Early 20th Centuries. *Studia Warmińskie*. 59. 2022. Retrieved from <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sw/article/download/8330/6580>.

21. Tarasenko, H., V. Luhovyi. (2022). Modern Art Research Institute of National Academy of Arts of Ukrai).ne. *MIST: Art, history, modernity, theory*. Retrieved from <http://mist.mari.kyiv.ua/article/download/271058/272907>

22. The Conflict Between Art Market Success and Artistic Quality. (2024). *Art Collector IQ*.

23. The limits of connoisseurship. Attribution issues and mistakes... (2017). *Journal of Art Historiography*.

24. The Price of Art: Uncertainty and reputation in the art field. (2013). *Massachusetts Institute of Technology*.

EVALUATION OF 100-YEAR-OLD WORKS FROM PRIVATE COLLECTIONS (AN ART HISTORICAL PERSPECTIVE)

Nataliya DYADYUKH-BOGATKO

*Ivan Franko National University of Lviv,
Department of Socio-Cultural Management,
18 Valova Str., Lviv, Ukraine, 79008
e-mail: ndbogatko@gmail.com*

This article examines the challenges associated with the assessment of artworks from private collections dating back to the early 20th century from the standpoint of contemporary art history. Based on the author's personal research experience, the study addresses the lack of objective criteria for determining the value of folk decorative, applied, and fine arts in Ukraine. Specific attention is given to the analysis of Hutsul wood carvings and paintings by Ivan Trush from a private collection to illustrate these evaluative difficulties.

The research highlights the complexity of attribution, the restricted access to museum fund materials, and the persistent discrepancy between the market value and the artistic value of such objects. A comparison is conducted between domestic and global approaches to art expertise, emphasizing the necessity of establishing a national system for the evaluation and promotion of Ukrainian art as a unique cultural phenomenon. The study establishes that without standardized expertise, the preservation of national heritage within private sectors remains at risk.

Keywords: artistic expertise, fine arts, decorative and applied arts, market value, artistic value, museum collections (funds), attribution.

Стаття надійшла до редколегії 29.09.2025 р.

Прийнята до друку 24.11.2025 р.

Опублікована 24.01.2026 р.